

Nr 374.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bidrag till reparation av Västerås domkyrka; given Stockholms slott den 1 november 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande statsrådet hemställt.

GUSTAF.

N. Quensel.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 november 1946.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför statsrådet Quensel följande.

I skrivelse den 18 april 1946 har *domkyrkokommissionen i Västerås* hemställt om anslag till reparation av tornspiran å Västerås domkyrka.

Yttranden i ärendet ha avgivits av *kyrkliga samfälligheten mellan Västerås domkyrkoförsamling och Lundby församling, domkapitlet i Västerås, byggnadsstyrelsen, statskontoret och kammarkollegiet.*

Domkyrkokommissionen har anfört i huvudsak följande.

Alltsedan december 1943 har utredningsarbete pågått gällande domkyrkospirans i Västerås reparation såväl vad beträffar träkonstruktionen

som kopparplåtbeklädnaden. Ett förslag, uppgjort av ombudsmannen i Sveriges plåtslagarmästares riksförbund, Mauritz Andersson, visade sig skola komma att draga en kostnad av lägst 140 000 kronor.

Domkyrkokommissionen har härefter, i syfte att få en närmare kontroll på vad som i ifrågavarande avseenden vore ofrånkomligt, efter hänvisning av byggnadsstyrelsen, låtit byrådirektören N. Royen och byråingenjören S. Brådhe besiktiga spiran, den förre särskilt dess träkonstruktion och den senare särskilt dess plåtbeklädnad. Besiktningsutlåtande har av den förre avgivits den 3 november 1945 och av den senare den 7 december 1945. Byggnadsstyrelsen har enligt skrivelse den 19 december 1945 i princip godkänt de av Royen föreslagna åtgärderna och enligt skrivelse den 3 april 1946 tillstyrkt Brådhes förslag. Enligt Brådhes utlåtande borde träkonstruktionen förstärkas så snart ske kunde och senast våren 1947 samt plåtbeklädnaden repareras senast sommaren 1947. Domkyrkokommissionen har därefter anmodat Brådhe att efter samråd med Royen utarbeta av byggnadsstyrelsen förutsatt närmare förslag till träkonstruktionens förbättring.

Enligt Brådhes utlåtande skulle reparationerna komma att draga en kostnad av 60 000 kronor.

Västerås domkyrka, som år 1943 fått vidkännas kostnader för reparation av det stormskadade taket med 66 808 kronor samt åren 1943—45 utgifter för ny- och ombyggnad av arrendatorsbostäderna vid domkyrkohemmanen Oppjädra och Finsta med sammanlagt 67 939 kronor, har inga medel till arbetets utförande. Däremot häftar domkyrkan i skuld med nära 120 000 kronor, som — efter avdrag för en påkallad arbetarbostad vid Oppjädra — motsvaras av tillgångar på cirka 50 000 kronor. Skulderna överstiga således tillgångarna med i runt tal 70 000 kronor. Enligt av domkyrkokommissionen verkställd utredning visar dessutom staten för de närmaste fem åren ett årligt underskott på nära 11 000 kronor.

Vid sådant förhållande får domkyrkokommissionen hemställa, att Kungl. Maj:t ville vidtaga erforderliga åtgärder för anvisande till domkyrkokommissionen av ovan nämnda belopp å 60 000 kronor eller att samma belopp måtte av statsverket ställas till domkyrkokommissionens förfogande, att återgäldas i den mån domkyrkans inkomster därtill framdeles lämna tillgång.

Kyrkliga samfälligheten mellan Västerås domkyrkoförsamling och Lundby församling har framhållit, att någon tvekan om nödvändigheten av de ifrågasatta reparationsarbetena icke kan råda. I frågan om bestridande av kostnaderna för desamma har samfälligheten anfört:

Västerås domkyrkoförsamling saknar egen församlingskyrka. Samfälligheten svarar för de kostnader, som skäligen kunna åläggas samfälligheten såsom ersättning för att domkyrkoförsamlingen för sina gudstjänster nyttjar domkyrkan. Denna ersättning utgår för närvarande i form av hyra för bänkrum och klockor med 2 500 kronor om året. Det är uppenbart att denna hyra är orimligt låg. I medvetande härom har därför samfälligheten icke tvekat att vid olika tillfällen, då domkyrkan krävt reparationsåtgärder eller förbättringar, antingen tillsammans med domkyrkokommissionen eller ock ensam svara för kostnaderna för sådana åtgärder, sålunda åvägbringande någon kompensation för den låga hyran. Under åren 1931—

1945 har samfälligheten gottgjort domkyrkan något över 120 000 kronor, däri inbegripet den årliga hyran å 2 500 kronor, motsvarande 8 000 kronor om året. Detta sätt att ordna de ekonomiska mellanhavandena är dock givetvis icke det bästa. Samfälligheten har därför allvarligt övervägt möjligheten att genom erläggande av en väsentligen höjd årlig hyra slippa ifrån de mer eller mindre hastigt och oförutsett uppdykande ekonomiska krav, som samfälligheten med det hittills tillämpade förfaringssättet kunnat ställas inför. Den tidigare signalerade och numera igångsatta utredningen angående de äldre domkyrkornas ekonomi har emellertid gjort att saken hittills fått bero. Utan att för närvarande vilja taga ställning till frågan om vad som skall anses vara skälig ersättning för nyttjandet av en byggnad av Västerås domkyrka karaktär och storlek, anser sig samfälligheten genom vad som förevarit hava visat sin goda vilja att i ekonomiskt avseende göra rätt för sig gentemot domkyrkan.

I anslutning till det ovan sagda bör emellertid göras en för bedömande av den nu föreliggande frågan viktig distinktion. De åtgärder enligt det föregående, som samfälligheten bekostat, äro väsentligen sådana, som stå i direkt eller nära samband med domkyrkans utnyttjande som gudstjänst-rum. Den nu aktuella reparationsåtgärden är av helt annan karaktär, avseende bevarandet av domkyrkan såsom byggnad betraktad. På grund av sin ålder och sina traditioner utgör Västerås domkyrka historiskt och arkitektoniskt ett minnesmärke av monumental karaktär. Bevarandet av alla därmed sammanhängande värden får betraktas som en riksangelägenhet eller åtminstone en angelägenhet berörande en större menighet och ett större område än samfälligheten utgör, exempelvis stiftet, för vilket domkyrkan är den främsta byggnaden.

Huru villig samfälligheten än må vara att i de avseenden, varom härovan tidigare talats, fylla skäliga åligganden gentemot domkyrkan, känner sig samfälligheten icke förpliktad och icke heller sinnad att i nu förevarande fall åtaga sig den ekonomiska bördan. Endast statsverket torde nu liksom vid tidigare liknande tillfällen kunna bringa snabb och effektiv hjälp. Domkyrkan har en gång i tiden själv förmått bära sina bördor. Genom Gustaf Vasas reduktion indrogos emellertid kyrkans inkomstkällor till statsverket. Det synes därför — även om man bortser från domkyrkans karaktär av riksmminnesmärke — skäligt att statsverket nu träder hjälpande emellan.

Domkapitlet i Västerås har, under framhållande av att de föreslagna reparationsåtgärderna vore nödvändiga och att de måste vidtagas utan uppskov, vidare anfört följande.

Domkyrkan med sin undergrävd ekonomi synes icke hava någon möjlighet att möta de betydande kostnader, som reparationsåtgärderna draga med sig. Då nu vidare kyrkliga samfälligheten i Västerås på i avgivet yttrande närmare angivna grunder förklarar sig ohägad att bekosta åtgärderna, torde den enda möjligheten vara att statsverket träder emellan. Domkapitlet vill därför hemställa, att Kungl. Maj:t ville tillse att erforderliga medel ställas till domkyrkokommissionens förfogande för ändamålet.

Huruvida medelsanvisningen bör ske i form av lån eller utan återbetalningsskyldighet är beroende på huru domkyrkans framtida ekonomiska situation skall bedömas. Såsom densamma nu gestaltar sig synes icke den ringaste möjlighet förefinnas för domkyrkan att återgålda ett lån, och

skulle den pågående utredningen angående de äldre domkyrkornas ekonomi icke finna någon utväg, som för Västerås domkyrkas del medför en finansiell restaurering, kan tydligen någon återbetalning aldrig komma ifråga. Såsom en gynnsam omständighet vid bedömandet av denna fråga bör emellertid antecknas samfällighetens i dess yttrande avgivna halva löfte att i väsentlig mån höja den årliga ersättningen för nyttjandet av domkyrkan som gudstjänstrum för Västerås domkyrkoförsamling.

Byggnadsstyrelsen, som under hand erfarit, att nya allvarliga skador upptäckts i tornmurens krön, orsakade av rörelser i tornspiran, finner det nödvändigt, att reparationsarbetena igångsättas snarast möjligt. Mot de beräknade kostnaderna för de föreslagna arbetena har styrelsen ingen erinran. Kostnaderna för avhjälpande av de senast upptäckta skadorna i tornmuren uppskattar styrelsen till 10 000 kronor.

Statskontoret har anfört:

Statskontoret får inledningsvis erinra om det principuttalande, som ämbetsverket gjorde i utlåtande den 24 mars 1941 i fråga om bestridande av kostnaderna för restaurering av Uppsala domkyrka. Statskontoret framhöll då, att i första hand vederbörande församling borde svara för sådana utgifter för domkyrkan, som åvilade varje annan kyrklig kommun för dess församlingskyrka. I andra hand syntes domkyrkokassan böra anlitas dels — med hänsyn till att kyrkan kunde anses onödigt stor för församlingens behov — för bidrag i skäligen omfattning till kostnaderna för underhåll, dels ock för utgifter förenade med egenskapen av stiftskyrka. Av statsmedel borde bidrag för kyrkan lämnas allenast såvitt anginge kyrkans bestånd såsom ett kulturhistoriskt minnesmärke.

I utlåtande den 10 januari 1944 angående bidrag till restaurering av Skara domkyrka gjorde kammarkollegiet, efter att ha framhållit, att ett avsevärt belopp eller drygt 40 procent av den beräknade kostnadssumman redan hopbragts genom enskildas gåvor, bland annat följande uttalande.

»Beträffande finansieringen av övriga kostnader förslå domkyrkans egna tillgångar, vilka i första hand lära böra svara för domkyrkans underhåll, icke därtill. Skara församling, vilken väl icke borde undgå att bidraga till restaureringen av sin församlingskyrka, kan på grund av domkyrkans storlek i förhållande till församlingens behov och kyrkans uppgift att tillika vara stiftskyrka icke utan undantag åläggas de dryga kostnaderna. Att härvid liksom tidigare vid större reparationer å de äldre domkyrkorna bidrag lämnas av statsverket torde därför vara ofrånkomligt.»

Vid anmälan i statsrådet av sistnämnda ärende anförde chefen för eklestiastikdepartementet (se propositionen 1944: 127, sid. 8) bland annat, att statens bidrag till restaurering av domkyrkor städse syntes ha lämnats blott i den mån kostnaderna icke kunnat bestridas av vederbörande domkyrka eller rimligen bort bestridas av vederbörande domkyrkoförsamling samt i den mån insamlade medel icke lämnat tillgång för ändamålet.

Den reparation av Västerås domkyrkas tornspira, varom i förevarande framställning är fråga, torde huvudsakligen omfatta utförandet av sådana arbeten, som avse bevarandet av själva domkyrkobyggnaden. Reparationskostnaderna torde på grund av vad byggnadsstyrelsen i ärendet anfört kunna uppskattas till i runt tal 70 000 kronor. Domkyrkan synes för

närvarande sakna möjlighet att av egna medel bestrida någon del av kostnaderna. Av en framställningen bilagd stat för domkyrkan, beräknad för åren 1946—1951, framgår, att domkyrkans skulder uppgå till sammanlagt 119 788 kronor. I detta belopp ingår ett amorteringslån å för närvarande 29 750 kronor, vilket med en årlig amortering av 5 600 kronor kan beräknas vara slutligt avbetalt inom loppet av 6 år. Vid sådant förhållande synes finansieringen av domkyrkans bidrag till ifrågakommande kostnader kunna ordnas genom upptagande av ett under de första 6 åren ränte- och amorteringsfritt lån å förslagsvis 35 000 kronor. Det må i detta sammanhang bemärkas, att domkyrkoförsamlingen ställt i utsikt en väsentlig höjning av den ersättning, som församlingen erlägger för nyttjandet av domkyrkan som gudstjänstlokal. Vad beträffar frågan om domkyrkoförsamlingens deltagande i kostnaderna för reparationen bör framhållas, att disproportionen i detta fall mellan domkyrkans och församlingens storlek torde vara avsevärt mindre än exempelvis i fallet Skara. Med hänsyn härtill lärer det framstå som rimligt, att församlingen i Västerås lämnar ett icke obetydligt högre procentuellt bidrag till underhållet av sin kyrka än skaraförsamlingen. En faktor, som slutligen måste tillmätas avgörande betydelse för spørsmålet om statsbidrag till ifrågakommande reparationsarbeten, är desammas jämförelsevis ringa omfattning. Det må här endast nämnas, att kostnaderna för restaureringen av Skara domkyrka uppgick till 580 000 kronor.

På grund av anförda omständigheter kan statskontoret icke finna ett direkt bidrag till bestridandet av kostnaderna för ifrågakommande reparation av Västerås domkyrka motiverat. Statskontoret får föreslå, att Västerås domkyrka för nämnda ändamål beviljas ett intill utgången av år 1952 ränte- och amorteringsfritt lån å 35 000 kronor från fonden för låneunderstöd under förutsättning att Västerås domkyrkoförsamling ställer ett lika stort belopp till förfogande för samma ändamål.

Kammarkollegiet har yttrat:

Utredningen i ärendet giver vid handen, att den ifrågasatta reparationen av tornspiran å Västerås domkyrka är av behovet påkallad. Kostnaden för reparationen beräknas belöpa sig till cirka 70 000 kronor.

Vad angår sättet för gäldandet av denna kostnad tillåter sig kollegiet åberopa det principiella uttalande i ämnet, som återfinnes i ämbetsverkets utlåtande den 10 januari 1944 i ärende rörande restaurering av Skara domkyrka. I enlighet med detta uttalande böra i första hand domkyrkans egna medel svara för kostnaden. Därefter bör bidrag i skälig omfattning lämnas av domkyrkoförsamlingen, som har förmånen att få använda domkyrkan såsom sin församlingskyrka. Församlingen bör därvid helt svara för kostnad avseende anordningar till församlingens »gagn och bekvämlighet». I övrigt blir för bidragsplikten av betydelse, vilket intresse församlingen må ha av den del av kyrkobyggnaden, vars iståndsättande det gäller. Församlingens storlek (invånarantal) måste givetvis också tillmätas betydelse; ju större församlingen är desto större bör bidraget bliva. Därest kostnaden icke täckes genom tillskotten från domkyrkan och församlingen samt ej heller insamlade medel finnas att tillgå för ändamålet, kan i sista hand — med hänsyn till det intresse för det allmänna, som förefinnes för bibehållande av förevarande kulturminnesmärken i värdigt skick — anslag av statsmedel ifrågakomma.

Vidkommande först frågan om möjligheten att i förevarande fall gälda kostnaden medelst domkyrkans medel, synes — såsom ock statskontoret framhållit — domkyrkans ekonomiska ställning för närvarande icke medgiva detta ens till någon del. Statskontoret har emellertid ansett, att domkyrkan framdeles, sedan vissa avbetalningar ägt rum å ett för domkyrkan tidigare upptaget amorteringslån, skulle vara i stånd att svara för halva kostnaden eller 35 000 kronor. I anslutning härtill har statskontoret föreslagit, att domkyrkan skulle av statsmedel erhålla ett lån å 35 000 kronor, som skulle löpa ränte- och amorteringsfritt under 6 år. Det synes emellertid kollegiet, efter vad i ärendet utretts rörande domkyrkans nuvarande lån och ekonomiska förhållanden i övrigt, väl kunna ifrågasättas, om icke återbetalningen av ett lån av angiven storlek skulle för domkyrkan bliva förenad med betydande svårigheter. För någon del av reparationskostnaden torde dock domkyrkan kunna och böra svara.

Vad därefter angår församlingens bidrag torde vara uppenbart att församlingen bör svara för en avsevärd del av kostnaden. Härvidlag må bland annat erinras om domkyrkotornets betydelse i avseende å klockringningen vid församlingens gudstjänster; det synes för övrigt icke uteslutet, att en del av skadorna å tornet orsakats genom skakningar vid klockringningen. Beaktas må även, att församlingen för sin användning av domkyrkan erlägger en relativt ringa ersättning, 2 500 kronor. Det må slutligen anmärkas, att domkyrkoförsamlingen är av betydande storlek — invånarantalet i församlingen uppgick den 1 januari 1946 till 43 965 — samt att utdebiteringen i staden ej är särskilt hög (utdebiteringen för allmän kommunal-skatt därstädes utgjorde för år 1945 7 kronor 50 öre per per skattekrona). Vid anförda förhållanden synes det kollegiet skäligt, att församlingen bidrager med minst hälften av reparationskostnaden eller 35 000 kronor, detta alltså i överensstämmelse med vad statskontoret förordat.

Kollegiet har ovan föreslagit, att en del av reparationskostnaden skulle gäldas av domkyrkans medel. Denna del anser kollegiet kunna bestämmas till hälften av den kostnad som återstår, efter det församlingen lämnat sitt bidrag, eller sålunda till 17 500 kronor. Ett belopp av sådan storlek torde böra utgå såsom lån till domkyrkan av statsmedel att återgäldas av domkyrkans medel på sätt statskontoret angivit.

Det lär icke vara något att erinra emot att ett statsanslag anvisas för täckande av det resterande beloppet, 17 500 kronor. Sistberörda del av kostnaden skulle alltså stanna å statsverket.

Föredraganden.

De genom domkyrkokommissionens försorg företagna besiktningarna av tornspiran å Västerås domkyrka — föranledda av för några år sedan inträffat allvarligt olyckstillbud — ha visat, att spiran är behäftad med skador av sådan natur, att de böra snarast avhjälpas. Av byggnadsstyrelsens yttrande framgår dessutom, att efter det nämnda besiktningar företagits nya allvarliga skador upptäckts i tornmurens krön. Även dessa skador tarva snar reparation.

Kostnaderna för reparationerna ha beräknats till 70 000 kronor, varav 60 000 kronor belöpa å tornspiran och 10 000 kronor å tornmuren. Mot dessa beräkningar har jag intet att erinra.

Bidrag från statens sida till restaurering av domkyrkor synes städse ha lämnats blott i den mån kostnaderna icke kunnat bestridas av vederbörande domkyrka eller rimligen bort bestridas av vederbörande domkyrkoförsamling samt i den mån insamlade medel icke lämnat tillgång för ändamålet. I nu förevarande fall stå några insamlade medel icke till förfogande.

Kammarkollegiet och statskontoret ha ansett, att domkyrkoförsamlingen — varvid lärar ha avsetts den kyrkliga samfälligheten mellan Västerås domkyrkoförsamling och Lundby församling — borde bidra med minst hälften av reparationskostnaderna eller med 35 000 kronor. Jag anser denna ämbetsverkens uppfattning välgrundad, särskilt med hänsyn till den relativt ringa ersättning samfälligheten nu erlägger för användning av domkyrkan.

Beträffande domkyrkans andel i kostnaderna har kammarkollegiet ansett denna böra bestämmas till hälften av den kostnad, som återstår sedan samfälligheten lämnat sitt bidrag, eller sålunda till 17 500 kronor. Detta belopp synes mig böra godtagas som skäligt uttryck för domkyrkans andel i kostnaderna. Med hänsyn till vad i ärendet utretts rörande domkyrkans svaga ekonomiska ställning torde domkyrkan emellertid icke vara i stånd att nu gälda detta belopp. Detsamma bör därför förskjutas av staten genom ett lån till domkyrkan. Lånet, 17 500 kronor, bör vara ränte- och amorteringsfritt intill utgången av år 1952, varefter ränta bör utgå efter den räntefot, som vid varje särskild tidpunkt må gälla såsom normalränta för statens utlåningsfonder, samt amortering ske med 1 000 kronor årligen. För ändamålet torde å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår under fonden för låneunderstöd böra anvisas ett investeringsanslag av 17 500 kronor. På Kungl. Maj:t bör få ankomma att i anslutning till vad i det föregående anförts meddela närmare bestämmelser angående lånevillkoren m. m.

De återstående kostnaderna, vilka enligt det föregående böra beräknas till (70 000 — 35 000 — 17 500 =) 17 500 kronor, torde böra bestridas av statsmedel. Sistnämnda belopp torde böra upptagas på tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår såsom ett särskilt reservationsanslag.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels såsom *Bidrag till reparation av Västerås domkyrka*
å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 under
åttonde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag*
av kronor 17 500;

Kungl. Maj:ts proposition nr 374.

dels ock till Lån till Västerås domkyrka för reparation av domkyrkan å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av kronor 17 500.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Olof Cederstrand.